

Çocuklarda ve Gençlerde Şiddetin Tohumlanması

Prof. Dr. Orhan Derman

Hacettepe Üni Tıp Fak

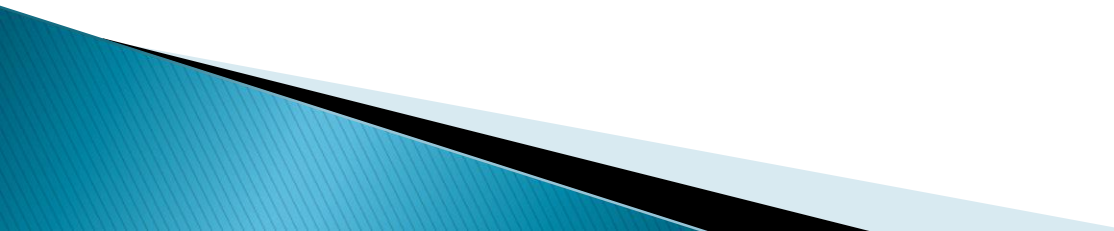
Çocuk Sağ ve Hast AD

Ergen Sağlığı Bilim Dalı

Saldırganlığa ilişkin savlar

- ▶ **İçgüdücü kuram** - Savaşta, suçta, kişisel tartışmalarda ve her türlü yıkıcı ve sadistçe harekette açığa çıkan insanın saldırgan davranışı, boşalma yolları arayan ve kendini açığa vurmak için uygun bir durumun doğmasını bekleyen, kalıtımsal olarak programlanmış *doğuştan* bir içgüdüden kaynaklanır.
- ▶ **Davranışçı kuram** - İnsanı belli bir biçimde davranmaya yönelten öznel güçlerle uğraşmaz, insanın ne hissettiğiyle değil, yalnızca onun davranış biçimiyle ve onun davranışını biçimlendiren *toplumsal koşullanmayla* ilgilenir.

Saldırganlık

- ▶ **Yumuşak saldırganlık – Savunmaya dönük**
 - ▶ **Tepkici saldırganlık – Saldırganlık**
 - ▶ **Kıyıcı saldırganlık – Yıkıcılık, zalimlik**
-

Fosilbilim, insanbilim ve tarih, içgüdücü sava karşıdır.

- ▶ İnsan kümeleri saldırganlık düzeyleri bakımından o kadar köklü farklılıklar göstermektedir ki, yıkıcılığın ve zalimliğin doğuştan olduğu varsayımı bu gerçekleri açıklamaz.
- ▶ Değişik saldırganlık dereceleri, başka ruhsal etkenlere ve toplumsal yapıların farklılıklarına bağlanabilir.
- ▶ Yıkıcılığın derecesi, uygarlığın gitgide gelişmesiyle birlikte azalacak yerde artmaktadır.

İçgüdü ile kişilik farkı

- ▶ **İçgüdü**, insanın fizyolojik gereksinimlerinden (*organik dürtülerden*) kaynaklanır. İçgüdüler, katıksız doğal sınıflamadır.
- ▶ **Kişilik**, insanın kişiliğinden kaynaklanan ve yalnız ona özgü olan insan tutkularıdır. Onun varoluşsal gereksinimlerinin yanıtıdır ve insana özgüdür. Kişilik kökenli *tutkular sosyobiyolojik, tarihsel* bir sınıflamadır.
- ▶ **Freud**, yaşamı iki bencil itkinin (*yiyecek ve cinsiyet*) değil, ruhsal varoluşa açlık ve cinsellikten daha başka bir anlamda hizmet eden iki tutkunun *sevgi ve yıkımın* yönettiğini kabul etti.

İçgüdüler, Darwin in evrim kuramını temel almıştır.

- ▶ İçgüdü'nün ilk ortaya çıkışında bile bir öğrenme ögesi vardır.
- ▶ Değişik deneyimlerin ve kültürel kazanımların biçimlendirici rolü bulunmaktadır.
- ▶ İçgüdü'nün özü bir 'doğal eğilim' bir 'arzu' dur.
- ▶ Toplam içgüdü düzeni, hem öğrenme ile ilgili, hem de motor kısımlardan göreceli olarak bağımsız hareket edebilme yeteneğidir.
- ▶ Saldırganlık, esas olarak dürtülere gösterilen bir tepki değil, insan organizmasının yapısından kaynaklanan kesintisiz bir uyarımdır.
- ▶ Lorenz e göre saldırganlık depolanmış enerjinin serbest kalmasıdır.

İnsana özgü militanca coşku

- ▶ Kişisel bağ, bireysel arkadaşlık, yalnızca çok gelişmiş bir tür içi saldırganlığa sahip hayvanlarda görülür.
- ▶ *Saldırganlık olmaksızın sevgi de olmaz.*
- ▶ İnsanlar, *mezalim yaparken bile mutlak bir haklılık duygusuna kapılırlar.* Mantığa dayalı düşünce ve ahlaki sorumluluk en alt düzeydedir.
- ▶ Ukranya atasözü **‘Sancak bir kez açıldığında bütün mantık borazandadır’** der.

Saldırganlık nasıl önlenir?

- ▶ **Kendini tanı-** Bilinç dışı şeylerden haberdar olma. Ruhun o ana dek gizli kalmış kısımları konusunda zihinsel ve duygusal olarak gitgide bilgisini arttırması.
- ▶ **Yüceltme** denen olgunun ruh çözümsel yönden incelenmesi
- ▶ Değişik öğretilere ve uluslara bağlı bireyler arasındaki kişisel tanışıklığın ve olanak varsa arkadaşlığın ilerletilmesi.
- ▶ Militanca coşkunun akıllıca ve sorumluca yönlendirilmesi.

Çevreciler ve Davranışçılar

- ▶ Doğuştan etkenlerin karşıtı olan toplumsal ve kültürel etkenlerdir.
- ▶ Arzulanan bir davranıştı üretmek için doğru pekiştirmeler gereklidir.
- ▶ Erekler ve değerler ile davranışlar şekillenir.
- ▶ İnsan tutkuları, bencillik ve öz çıkar üzerine kurulmuştur.
- ▶ İnsanların *%65 inde zalimce bir davranışta koşullandırma olağandır.*
- ▶ Sadistçe kurallara göre davranmak başka bir şey, insanlara karşı zalim olmayı isteyip bundan haz duymak başka şeydir.

Saldırgan davranışın meydana gelmesi her zaman **engellemenin** varlığını öngörür.

- ▶ Engelleme, süregiden hedefe yönelik bir etkinliğin **kesintiye uğratılması** veya **yoksun bırakma** şeklinde görülür.
- ▶ Engellemenin insan için **taşıdığı anlam** önemlidir.
- ▶ Saldırganlığı üreten pek de engelleme değildir, durumun içerdiği **haksızlık ve ret etme** ögesidir.
- ▶ **Kişinin karakteri**, ilk olarak o kişinin *nelerden engellenmişlik duygusuna kapıldığını*, ikinci olarak da engellemeye karşı gösterdiği *tepkinin yoğunluğunu* belirler.

Dođa mı, yetiřtirme mi?

içgüdü mü çevre mi?

- ▶ Davranışçılar, kendi toplumsal sistemin **bugününü**, içgüdücüler türün **geçmişini** yaşar.
- ▶ **Ruh çözümsel yaklaşım**, kuramsal kavramlar yönünden içgüdücü, tedavi yönelimi açısından çevrecidir.
- ▶ Freud, **davranış özellikleri sendromunu**, cinsel arzu doyumunun yüceltilmesi, bu doyuma karşı tepki oluşturulması ve dışkıllığın engellemesi olarak üç özgünlükle açıklamıştır.
- ▶ İnatçılık ve cimrilik, dışkıyı tutma hazzından vazgeçmek istemeyenin **yüceltilmesi**, aşırı titizlik, çocuğun her istediğinde çiş yapma yönünde başlangıçta sahip olduğu arzuya karşı **teпки** oluşturmasıdır.
- ▶ **Ruh çözümleme**; bilinçsiz uğraşlara, dirence, kişinin öznel gereksinmelerine ve beklentilerine uygun olarak gerçekliği çarpıtmasına, karaktere ve karakter özelliklerinde somutlaşan tutkulu uğraşlar ile kendini korumanın gerekleri arasındaki çatışmalara ilişkin bir kuramdır.
- ▶ Gerçek bir ilişki içerisinde gerçek bir **benliğin yeniden doğuşu ve serpilmesi**.

Saldırgan davranışın bir temeli olarak

Beyinde ikili denge sistemi vardır.

- ▶ Amigdala, yan hipotalamus, mesencefalın bazı kısımları ve merkezdeki gri madde **öfke tepkisini ve buna uygun saldırgan davranıştan** sorumlu iken,
- ▶ Septum, singulumun katları ve kuyruksu çekirdek **öfkeyi engellediği** ortaya konulmuştur.
- ▶ Varoluşun devamı için **Kalabalıklaşma**
- ▶ Savunma tepkisi ya **saldırı** ya da **kaçma** dır.
- ▶ İnsan kalıtsal olarak **yağmacı olmayan** bir hayvandır.
- ▶ Kavga etme uyarımının bulunmadığı bir çevrede yaşama şansına sahip olan bir kişi, hiç kavga etmediği için fizyolojik ya da sinirsel hasar görmeyecektir.
- ▶ **Saldırganlık enerjisinden** çok belli uyaranlara karşı saldırgan bir biçimde tepki gösteren bir **elektrik ağı** nın varlığı ileri sürülmüştür.

Çocuklarda saldırganlık nasıl gelişir?

- ▶ İnsani gelişme bağlamı (Çevre)
- ▶ Erken bağlanma (Güvensiz bağlanma, çekingen ve dirençli, Güvenli bağlanma)
- ▶ Duygular hakkında konuşmamak (3 yaşında duygu odaklı konuşmaları, 6 yaşında ise diğer insanların duygularına karşı farkındalık)
- ▶ Duygusal olarak sosyalleşmemek (Empati geliştirme)
- ▶ Davranış modeli– Gözlemsel öğrenme veya modelleme
- ▶ Yaşıtları ve kitle iletişim araçları
- ▶ Ebeveyn çatışması (Sessizlik muamelesi)
- ▶ Ebeveyn–Çocuk çatışmasının faydası (duygusal sakinlik, etkin çözülme)
- ▶ Zorlayıcı aile süreçleri (Kontrol edici, Uygun olmayan davranışı ödüllendirmek)

Saldırganlık üç aşamalı bir süreçtir.

- ▶ Tetikleyici olayın meydana gelmesi
- ▶ Yorumlama safhası (Kişilerin karakter özellikleri)
- ▶ Davranışsal safha

- ▶ Saldırganlık korunmasız hissetmemek için çoğunlukla ortaya çıkar.
- ▶ Saldırganlıkta %25 intikam duygusu vardır.
- ▶ Saldırganlık şekillendirilmiş bir deneyimdir.
- ▶ Zihin 'önce saldır sonra sorgula' düşüncesi ile hareket eder. Dingin rüzgar evresi ile sonlanır.

Saldırganlık oluş şekilleri

- ▶ Koşulsal saldırganlık
- ▶ Kronik öfke
- ▶ Bir alışkanlık olarak öfke
- ▶ **Saldırganlığı oluşturan riskler nelerdir?**
- ▶ Zayıf bir öfke kontrolüne tanık olma
- ▶ Toplumsal bilginin yanlış aktarılması
- ▶ İstismar ve travma yaşama
- ▶ Stresi yanlış kontrol etme
- ▶ Duyguları göstermenin yanlış bir şey olduğu öğrenmek,
- ▶ Düşük özgüven
- ▶ Düşük engelleme toleransı
- ▶ Dediğim dedik kişilikler
- ▶ Düşünmeden hareket etme yapısı
- ▶ Mükemmeliyetçilik
- ▶ Acı ve acı çekme

Hayvan Davranışı

- ▶ Üç farklı tipi vardır
 - a-Yırtıcı saldırganlık
 - b-Tür içi saldırganlık
 - c-Türler arası saldırganlık
- ▶ Hayvanat bahçesindeki saldırganlık yaban topluluklara oranla, dişilerde **dokuz kat**, erkeklerde **on yedi buçuk kat** daha fazla olmaktadır.
- ▶ Tutsaklık koşulları, alanın daralması saldırganlığı arttırır.
- ▶ Alan ne kadar kalabalıksa, **göreceli hiyerarşi de o denli düşük düzeydedir.**
- ▶ Toplumsal yapının yıkılması
- ▶ Bölgecilik ve egemenlik
- ▶ Kavga davranışının asıl uyarını **Dışsal** dir.
- ▶ Saldırganlık için **duygudaşlık ögesinin** ortadan kalması gerekmektedir. 'İnsan dışı bir şey', 'herhangi bir şey'
- ▶ Bir kitle katliamcısı ve sadist olan tek memeli hayvan **İnsandır.**

Fosilbilim

- ▶ İnsan olarak kabul edilen kişilerin sayısı, ancak **toplumsal ve kültürel evrim sürecinde** artmıştır.
- ▶ İnsan, öteki hayvanlara oranla **daha az içgüdüsel donanıma** sahip olduğu içindir ki, türdeşlerini hayvanlar kadar kolay tanımaz ya da teşhis etmez.
- ▶ İnsanı böyle insanlık dışı yapan şey, **onun insanlığıdır.**
- ▶ Hayvanların başka türlerin üyelerine yönelik doğuştan **saldırganlık sorunu** vardır.
- ▶ İnsan %75 otçul, %25 etçil bir canlıdır.
- ▶ İnsanın **'yırtıcı'** genlerden bu içgüdülerin sorumlu tutulabileceği varsayımını haklı çıkaracak hiçbir gerekçe yoktur.

İnsanbilim

- ▶ İnsan **Avcı ve Toplayıcı** bir canlıdır.
- ▶ İlkel avcının güdüsü, öldürmekten duyulan haz değil, çeşitli **becerilerin öğrenilmesi** ve en uygun biçimde **uygulanması**, bir başka deyişle bizzat **insanın gelişmesidir**.
- ▶ **Erkek çocuklar** kültürel bakımdan kabul edilebilir her türlü kalıba kolayca sokulabilir.
- ▶ Modern insanda doğuştan bir öldürme ve zalimlikten daha çok, **doğuştan işbirliği ve paylaşma güdüsü** mevcuttur.
- ▶ Ama **toplumun ideolojisi ve çıkarı** söz konusu olunca, **nesnellik çoğunlukla yanlılığa** boyun eğer.
- ▶ Kendini **güçsüz hissedenden ve yaşamdan çok az haz alan, düş kırıklığı** içindeki bireyler ve toplumsal sınıflar arasında sadistliğe çok daha sık rastlanır.
- ▶ Egemen konumlarını ve mülklerini tehdit altında hissedenden **egemen sınıflarda** ya da **öç almak için yanıp tutuşan bastırılmış gruplarda** sadistliğe rastlanır.

Erkil aile farklılıkları

- ▶ **Anaerkil aileler**, evrenseldir, engel tanımaz
- ▶ **Babaerkil aileler**, kapalı bir bireysel organizmalardır, kısıtlayıcıdır.
- ▶ **Kent Devrimi** ile, mücadeleyi, saldırganlığı, egemenliği, fethi, uşaklığı insan öğrendi.
- ▶ Sadistliğin özü, insanlar ve nesnelere üzerinde **sınırsız, tanrı gibi denetim tutkusu**.

Saldırganlık salt bir tek özellik değildir, bir sendromun parçasıdır.

- ▶ Saldırganlık, yalıtılmış bir davranış özelliği olarak değil, **toplumsal karakterin bir parçası** olarak ele alınmalıdır.
- ▶ Saldırganlık **bir tutku değildir.**
- ▶ **İnsan doğasının bir parçası da değildir.**
- ▶ **Doğuştan değildir.**
- ▶ Saldırganlık bir **insan gizilgücü** olduğu, yeni kalıplar kazandırıldığında kolayca ortadan kalkan **öğrenilmiş davranış kalıpları** olduğu kabul edilmektedir.

Yumuşak Saldırganlık

- ▶ **Yalandan Saldırganlık**
- ▶ Kaza niteliğinde saldırganlık– Bilinçsiz güdüleme
- ▶ Oyunsal saldırganlık– Beceri sergilenmesi
- ▶ Kendini kabul ettirmeye yönelik saldırganlık– Koşul değil, uyarımın olması gerekir.
- ▶ **Savunucu Saldırganlık**
- ▶ Özgürlük
- ▶ Özseverlik; kişisel veya küme şeklindeki büyüklenmecilik
- ▶ Direnç, bilinçdışı güdüsüne olan tehdit
- ▶ Uyumcu saldırganlık, hiyerarşik yapıli toplumlarda söz dinleme
- ▶ Araçsal saldırganlık, gerçek ama ulaşmak için araç, arzulanır olma, gerekli olma
- ▶ Savaş, uygunsuz içgüdü uyarlanması

Kıyıcı (Zalimce) Saldırganlık

- ▶ Yalnız insana özgüdür, hayvan içgüdüsünden türememiştir.
- ▶ Çeşitli toplumsal koşullar ile insanın varoluşsal gereksinimleri arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkar.
- ▶ İnsanda içgüdü (organik dürtüler) diğer hayvanlara göre azalırken, beyin ve özellikle neokorteks büyümektedir.
- ▶ Karakter kökenli tutkular devreye girer.
- ▶ **İnsanın ikinci doğası olan tutkuları**; bir yönelim ve adanmışlık çerçevesi, köklülük, birlik, etkililik, heyecanlanma ve uyarılma, can sıkıntısı ve çökgünlük (hiçlik duygusu)–maskelenmiş veya bilinçsiz çöküntü, gülümseme çöküntüleri
- ▶ *İnsanın doğadaki yerini ve üstün önemini, onun hayvanlığı değil, insanlığı belirler.*

Karakter Yapısı

- ▶ **Karakter**, insan enerjisinin kişinin ereklere doğrultusunda dñzenlendiđi özgül yapıdır.
- ▶ Bir kişi karakterine uygun olarak 'içgñdñsel olarak' hareket eder.
- ▶ Ruhsal enerjinin özgül ruhsal toplumsal enerjiye dñnüştüđü bir sürece de **toplumsal karakter** denir.
- ▶ Toplumsal karakterin oluşmasını sağlayan araçlar temelde **kültürel**dir.
- ▶ Karakter kökenli tutkular sendrom olarak ortaya çıkar- **Yaşamı ilerletici sendrom** veya **yaşamı köstekleyici sendrom**
- ▶ İnsanın ussal gereksinimlerini gerçekleştirebilecek **ereklere ihtiyacı** bütün hayat boyu sürer.
- ▶ **Toplumsal koşullar** yapısal gizilgüçlerin eksiksiz biçimde gelişmesine engel olabilirler.
- ▶ İnsanı yapan tarih değildir, **tarihin akışı içinde insan kendini yaratır.**

Şiddet nasıl önlenir?

- ▶ İnsanı merkez alan üretim biçimleri oluşturulmalı.
- ▶ Üretici güçler, teknik ve kültürel ilerleme ve özgürlüğün bir arada olması gereklidir.
- ▶ Hepsinin yara almadan gelişmelerine olanak verecek kadar insanın gelişmemiş olması önemlidir.
- ▶ İnsan geliştikçe içgüdülerinden (organik dürtü) uzak karakter haline dönüştürdüğü tutkularının esiri olma durumu ile karşı karşıya kalmaktadır.
- ▶ Biliyoruz ki insan geliştikçe, kentsel devrim de gördüğümüz gibi savaş yaparak daha çok toprak ve mala sahip olmak, karşısındakini köle haline getirmek arzunu da arttırmaktadır.
- ▶ Kadına uygulanan şiddet erkeğin Kadını **Malı gibi** görmesinden kaynaklanmaktadır.
- ▶ Şiddet sözün bittiği yerde **bedenin konuştuğu** anda doruğa ulaşır.
- ▶ Şiddetin uygulanmış olması daha ileri de uygulanacak olmasının en büyük teminatıdır.

Kırıcı Saldırganlık

Zalimlik ve Yıkıcılık (Sadistlik)

Kinci yıkıcılık– Bir kişiye ya da özdeşleştiği topluluğun üyelerine çektirilen yoğun ve haksız acıya gösterilen kendiliğinden bir tepki, öç ateşi

Esrik yıkıcılık– Güçsüzlük ve soyutlanmışlık sonucu kendinden geçme durumu, varoluşsal yükünü omuzlarından atmaya, böylece kendi içinde birliğe ve doğayla birliğe yeniden ulaşmaya çabalama

Yıkıcılığa tapınma– Tüm yaşamın sürekli olarak nefrete ve yıkıcılığa adanması

Sadistliđi Dođuran Koşullar

- ▶ Çevre ile karakter arasında yalın bir ilişki yok.
- ▶ Bir toplum herhangi bir topluluk değildir. Son derece karmaşık yapı mevcuttur.
- ▶ Herhangi bir sınıf, cins ya da azınlık topluluğunun sömürücü denetim altında tutulmasına son verildiği zaman ortadan kalkacaktır.
- ▶ Ama bireysel bir hastalık olarak varlığını sürdürecektir.
- ▶ Ama çoğunluğu sadist yapıda olmayan, sadistçe davranışın hoş ve özlenir bir davranış sayılmadığı bir toplulukta yaşıyorsa, sadistlik ortadan kalkmayacak ama beslenmediği için kuruyacaktır.
- ▶ Dışkıl–Biriktirici bürokratik, yetkici karakterin aşırı biçimleri ile sadistlik arasındaki bağlantı– **Heinrich Himmler** örneği, robotluk ögesi içindeki, söz dinleyici ast tutumu, insanlık dışı bürokratik görev aşkı, ırksal aşağılık duygusu, çocuksuluk, özgüven eksikliği

Kıyıcı Saldırganlık:Ölüseverlik

- 1– Bir kadın cesediyle cinsel ilişki kurma eylemi
- 2– Kadın cesedi görünce uyanan cinsel heyecan
- 3– Cesetlerle mezarlara ve mezarla ilgisi olan çiçek ya da resim gibi nesnelere duyulan aşırı ilgi
- 4– Bir cesedin organlarını kesip ayırma eylemleri, cesetlere veya kokuşan şeylere dokunma veya koklama

Canlandırıcı uyarımın yokluğu, umudun bulunmaması, kalıtımsal etmenler rol oynar.

Elele Büyüttük Sevgiyi

Birlikte öğrendik seninle
avucumuzda yüreği çarpan
kuşa sevgiyi

Elele duyduk kumsalda denizin
milyon yılda yonttuđu
taşa sevgiyi

Tırtılları tanıdık seninle baharda
tırtılken daha sevmeyi öğrendik
sevgiden üreyen kelebeđi
Toprađı evimiz gibi sevdik seninle
birlikte sevdik kuru toprakta
Ev küren köstebeđi

Köstebeđinden toprağına taşına
Tırtılından kelebeğine kuşuna
Elele sevdik bu dünyayı

Bülent Ecevit

1980

TEŐEKKÜRLER

